

پژوهشهای تربیتی
دانشگاه آزاد اسلامی واهمد بجنورد
شماره چهارم - پاییز ۸۴

بررسی و شناسایی عوامل مؤثر بر پیشرفت تحصیلی دانش آموزان دبیرستان^۱

ابوالفضل کرمی^۲

چکیده

بررسی جوامع پیشرفته نشان می‌دهد که همه این کشورها از نظام آموزشی مؤثر و کارآمد برخوردار بوده‌اند. یکی از جلوه‌های نظام آموزشی موفق میزان پیشرفت تحصیلی دانش آموزان آن نظام است.

هدف این پژوهش بررسی و شناسایی عوامل مؤثر بر پیشرفت تحصیلی دانش آموزان دبیرستانی بوده است. جامعه آماری پژوهش را دانش آموزان پسر رشته‌های نظری دوره متوسط عمومی دولتی شهر تهران در سال تحصیلی ۸۲-۸۱ که جمعاً ۱۳۵/۰۰۰ نفر بودند تشکیل می‌دادند و نمونه مورد پژوهش به تعداد ۱۲۰۰ نفر از ۵ منطقه تهران به صورت خوشه‌ای چند مرحله‌ای انتخاب شدند.

این پژوهش از نوع پژوهشهای پس رویدادی و همبستگی است و برای جمع آوری داده‌ها از ۵ ابزار اندازه‌گیری (پرسشنامه) و معدل دانش آموزان استفاده شده است.

آزمونهای آماری به کار رفته در این پژوهش آزمون F, T، تعقیبی توکی، همبستگی و رگرسیون چند متغیره بوده است. در این پژوهش ۱۴ فرضیه مورد آزمون قرار گرفت و نتایج به شرح زیر بود: بین اضطراب و سبک اسناد بیرونی با پیشرفت تحصیلی رابطه معنادار ولی معکوس (منفی) وجود دارد، بین نگرش دانش آموز به معلم و درک دانش آموز از اهمیت تحصیلات در جامعه با پیشرفت تحصیلی رابطه وجود

۱- این پژوهش، با اعتبار شورای تحقیقات سازمان آموزش و پرورش شهر تهران تأمین شده است، که بدینوسیله از محبت آنان تقدیر و تشکر می‌نماید.

۲- استاد یار دانشکده روان شناسی دانشگاه علامه طباطبایی.

بررسی و شناسایی عوامل مؤثر بر پیشرفت تحصیلی دانش آموزان.....
ندارد. در ده فرضیه باقی مانده بین پیشرفت تحصیلی و تک تک عوامل مطرح شده رابطه مثبت معنادار وجود داشت.

نتیجه حاصل از آزمون رگرسیون نشان داد که نگرش دانش آموز به تحصیل بهترین پیش بین برای پیشرفت تحصیلی (۰/۲۱) و پس از آن نگرش والدین به تحصیل (۰/۲۴) و در مرحله سوم عزت نفس دانش آموز (۰/۲۵) هر سه با اثر مثبت و سپس نگرش دانش آموز به معلم (۰/۲۶) که اثر منفی (معکوس) داشت.
واژه های کلیدی: عزت نفس^۱، اضطراب^۲، منبع کنترل^۳، انگیزه^۴، پیشرفت تحصیلی^۵، پایگاه اقتصادی- اجتماعی خانواده^۶، امکانات رفاهی^۷.

مقدمه

امروزه نظام تعلیم و تربیت هر جامعه زیر بنای توسعه اجتماعی، اقتصادی، سیاسی و فرهنگی آن جامعه به شمار می‌رود. بررسی عوامل پیشرفت جوامع پیشرفته نشان می‌دهد که همه این کشورها از آموزش و پرورش توانمند، مؤثر و کارآمد برخوردارند. نهاد آموزش و پرورش عهده دار ایجاد زمینه مناسب برای رشد و شکوفایی استعدادها و توانایی‌هایی افراد است. بدیهی است که رسیدن به این هدف مستلزم برنامه ریزیهای وسیع، جامع و حساب شده با توجه به اهداف عمومی آموزش و پرورش هر جامعه است. (طالب زادگان، ۱۳۷۸)
هدف هر گونه فعالیت آموزشی ایجاد یادگیری است (سیف، ۱۳۸۰). یادگیری فعالیتی است که از سوی یادگیرنده انجام می‌شود تا به تغییر در او منتهی شود. در جریان فعالیت یادگیری عوامل مختلفی می‌توانند بر دانش آموز تأثیر گذاشته و

- 1- Self – esteem
- 2- Anxiety
- 3- Control resource
- 4- achievement motive
- 5- Family Socioeconomic status
- 6 - Welfaeness possibilities
- 7 - Jaims

فصلنامه پژوهش‌های تربیتی

یادگیری او را با مشکل مواجه سازند یکی از بهترین شاخص‌هایی که می‌توان از آن برای بررسی میزان یادگیری و موفقیت نظام آموزشی در دستیابی به هدف‌های خود استفاده کرد پیشرفت تحصیلی دانش آموزان است.

پیشرفت تحصیلی دانش آموزان ممکن است به دلایل مختلف و تحت تأثیر عوامل گوناگون با مشکل مواجه شود. بنابراین شناسایی عوامل تأثیر گذار بر پیشرفت تحصیلی یکی از مهمترین و اساسی‌ترین فعالیت‌ها در هر نظام آموزشی است.

بنابراین مسأله اساسی در تحقیق حاضر شناسایی عوامل مؤثر بر پیشرفت تحصیلی دانش آموزان و تعیین نقش هر یک از آنها در پیشرفت تحصیلی است. تنها در این صورت می‌توان با شناختی دقیق و همه جانبه پیشرفت تحصیلی دانش آموزان را افزایش داد و از میزان افت تحصیلی کاست.

ملاحظه پژوهش‌های موجود نشان می‌دهد که مطالعات زیادی در مورد عوامل مؤثر بر پیشرفت تحصیلی انجام شده و در هر یک از پژوهش‌ها تعدادی از عوامل مورد بررسی قرار گرفته است.

به عنوان مثال در زمینه فردی، طالب زادگان (۱۳۷۸) و مرادی (۱۳۶۷) به نقل از شاهسوند (۱۳۷۹) بین اضطراب و پیشرفت تحصیلی رابطه منفی پیدا کرده‌اند. جیمز (۱۹۸۰) به نقل از نورناصری (۱۳۷۷)، بیابانگرد (۱۳۷۰) و نورا... (۱۳۷۴) بین عزت نفس و پیشرفت تحصیلی رابطه مثبت گزارش کرده‌اند. همچنین بیابانگرد در پژوهش خود رابطه مثبت بین سبک اسناد درونی و پیشرفت تحصیلی گزارش کرده است.

بلوم (۱۹۸۲) به نقل از سیف (۱۳۸۰) بین پیشرفت تحصیلی و انگیزه پیشرفت رابطه مثبتی یافته است. در زمینه عوامل اجتماعی، بنتام (۲۰۰۲) و شاهسوند (۱۳۷۹) رابطه مثبتی بین این عوامل و پیشرفت تحصیلی گزارش کرده است.

بررسی و شناسایی عوامل مؤثر بر پیشرفت تحصیلی دانش آموزان.....

در زمینه عوامل خانوادگی، لامبورن^۱ و دارلینگ^۲، و گراس^۳ (۱۹۹۱) به نقل از کامکار (۱۳۷۶) و شاهسوند (۱۳۷۹) رابطه بین پیشرفت تحصیلی و محیط مثبت خانواده، رابطه نیرومند والد فرزندی، فضای روانی مثبت و نگرش والدین به تحصیل را مثبت ارزیابی کرده‌اند.

در بعد پایگاه اقتصادی خانواده، داگلاس^۴ به نقل از زارعی (۱۳۷۱) و کهن‌پور (۱۳۷۹)، رابطه مثبت بین درآمد خانواده و پیشرفت تحصیلی را تأیید کرده‌اند.

اگر چه همه شواهد ذکر شده دال بر وجود رابطه متقابل بین پیشرفت تحصیلی و عوامل مذکور بوده است، با این حال برای قضاوت دقیقتر درباره کم و کیف رابطه بین این متغیرها و میزان مشارکت جمعی و سهم اختصاصی متغیرها در پیش بینی واریانس پیشرفت تحصیلی بعدی دانش آموزان تهران شواهد کافی وجود نداشت از این رو ۱۴ فرضیه در پژوهش حاضر برای بررسی این موارد تدوین شد که جهت جلوگیری از اطاعه مقاله در قسمت بحث و بررسی به آنها اشاره شده است.

در این پژوهش اهداف زیر مد نظر پژوهشگر بوده است

- شناخت و تبیین عوامل فرعی در پیشرفت تحصیلی دانش آموزان.
- شناخت و تبیین نقش عوامل خانوادگی در پیشرفت تحصیلی دانش آموزان.
- شناخت و تبیین نقش عوامل مدرسه‌ای در پیشرفت تحصیلی دانش آموزان.
- شناخت و تبیین نقش عوامل اجتماعی در پیشرفت تحصیلی دانش آموزان.

1- Lamborn
2- Darling
3- Grase
4- Douglas

فصلنامه پژوهش‌های تربیتی

مقایسه میزان تأثیر هر یک از عوامل فردی، خانوادگی، مدرسه‌ای و اجتماعی در پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان.

ارائه پیشنهادات عملی به منظور بهبود در افزایش پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان.

روش

از آنجایی که این پژوهش قصد دارد اثر متغیرهای مستقلی را بر روی وابسته که از قبل اتفاق افتاده است بدون هیچگونه دستکاری فعلی مورد بررسی قرار دهد از پژوهش‌های پس‌رویدادی یا علی - مقایسه‌ای محسوب می‌شود و از طرفی چون رابطه بین متغیرها را مورد مطالعه قرار داده پس از پژوهش‌های همبستگی نیز به شمار می‌آید.

جامعه آماری پژوهش حاضر را کلیه دانش‌آموزان پسر دوره روزانه مقطع متوسط دبیرستانهای نظری دولتی عمومی شهر تهران که در سال تحصیلی ۸۱-۸۲ به تحصیل اشتغال داشتند و در کل حدود ۱۳۵۰۰۰ نفر بودند تشکیل می‌داد.

حجم نمونه با استفاده از فرمول $n = \frac{NZ^2S^2}{(N-1)d^2 + z^2 * s^2}$ (دالر، ۱۳۷۶)،

$$n = \frac{135000 * (1/96)^2 * (161/34)^2}{(135000-1)(1/6)^2 + (1/96)^2 * (161/36)^2} = 521$$

به تعداد ۵۲۱ نفر محاسبه گردید ولی به علت تعهد پژوهشگر به انجام پژوهش روی ۱۲۰۰ نفر همان تعداد ملاک قرار داده شد و از هریک از پایه‌های سال اول، دوم و سوم متوسط تعداد حدود ۴۰۰۰ نفر به عنوان نمونه انتخاب شد. برای انتخاب نمونه از روش نمونه‌گیری خوشه‌ای چند مرحله‌ای استفاده شد. در مرحله اول مناطق ۱۹ گانه به پنج منطقه‌ی شمال، شرق، مرکز، غرب و جنوب تقسیم شدند. در مرحله دوم از ۵ منطقه مذکور مناطق ۲، ۷، ۸، ۱۰ و ۱۷ به قید قرعه انتخاب شدند.

بررسی و شناسایی عوامل مؤثر بر پیشرفت تمصیلی دانش آموزان.....

در مرحله سوم از بین دبیرستانهای پسرانه مناطق انتخابی که دارای سه رشته نظری بودند دو دبیرستان به صورت تصادفی انتخاب شدند و در مرحله چهارم در مدارس انتخاب شده از هر پایه ۴۰ نفر به روش تصادفی ساده انتخاب گردید.

ابزارهای اندازه گیری در این پژوهش شامل چهار پرسشنامه استاندارد شده، یک پرسشنامه محقق ساخته، همراه با فرم جمع آوری معدل دانش آموزان به شرح زیر بوده است.

مقیاس خود سنجی اضطراب زانک^۱: این آزمون شامل ۲۰ سوال چهارگزینه‌ای است که بر مبنای نشانگان بدنی - عاطفی اضطراب ساخته شده است. روایی آن از طریق روش سازه همگرا (با مقیاس اضطرابها میلتنون) برابر ۰/۷۱ و پایایی با استفاده از همسانی درونی و روش آلفا برابر ۰/۸۴ بود. (به نقل از رشید، ۱۳۷۵).

آزمون عزت نفس کوپر اسمیت که دارای ۵۸ سؤال با گزینه‌های بلی - خیر است روایی آزمون از طریق همبسته کردن نمره‌های آزمون با معدل آخر سال دانش آموزان در پژوهش شکر کن و نیسی (۱۳۷۳) برای پسران ۰/۶۹ و برای دختران ۰/۷۱ بوده است. و پایایی آزمون در همان پژوهش با استفاده از روش باز آزمایی برای پسران ۰/۹ و دختران ۰/۹۲ گزارش شده است.

مقیاس منبع کنترل را ترکه دارای ۲۹ عبارت و هر عبارت دارای یک جفت سؤال الف و ب است. روایی آزمون در پژوهش بیابانگرد (۱۳۷۰) با استفاده از روش همبستگی بین آزمون کوپر اسمیت و راتر ۰/۵۸ گزارش شده است. و پایایی با استفاده از همسانی درونی و روش کودر ریچارد سون ۰/۷۰ و با روش بازآزمایی نیز ۰/۷۰ بوده است.

فصلنامه پژوهش‌های تربیتی

پرسشنامه انگیزه پیشرفت: این پرسشنامه در دانشگاه تربیت معلم تهران زیر نظر کدیور به وسیله زارع دانشجوی کارشناسی ارشد ساخته شده است (زارع ۱۳۷۳).

این پرسشنامه دارای ۲۹ سؤال است که هر سؤال دارای دو عبارت الف و ب می‌باشد.

روایی این آزمون با استفاده از روش سازه همگرا توسط زارع ۰/۷۴ گزارش شده است و پایایی آن با استفاده از روش بازآزمایی به وسیله تحویلدار ۰/۷۸ و به وسیله یحیایی (۱۳۷۶) به نقل از ذوالفقاری (۱۳۷۴) ۰/۸۲ محاسبه شده است.

پرسشنامه محقق ساخته: این پرسشنامه از دو قسمت تشکیل شده است، قسمت اول مربوط به خصوصیات جمعیتی نمونه (سن، پایه تحصیل، شغل پدر و مادر، تحصیلات والدین، درآمد خانواده، وضعیت مسکن و امکانات خانوادگی و قسمت دوم برای سنجش عوامل خانوادگی، مدرسه‌ای و اجتماعی مؤثر بر پیشرفت تحصیلی ساخته شد. عوامل خانوادگی شامل: پایگاه اقتصادی، فضای روانی - عاطفی خانواده و نگرش والدین نسبت به تحصیل فرزندان می‌باشد عوامل مدرسه‌ای شامل: نگرش دانش آموز نسبت به تحصیل، امتحان، معلم و آگاهی دانش آموز از راهبردهای یادگیری و مطالعه است. عوامل اجتماعی شامل: نگرش جامعه نسبت به تحصیل، درک دانش آموز از تأثیر تحصیلات بر روابط و پایگاه اجتماعی و درک دانش آموز از تأثیر تحصیلات بر اشتغال و زندگی آینده می‌باشد.

این پرسشنامه دارای ۵۰ سؤال ۵ گزینه‌ای و ۱۰ خرده آزمون می‌باشد. روایی آن با استفاده از روش روایی محتوایی صوری و نظر متخصصان مورد تأکید قرار گرفت و پایایی آن با روش بازآزمایی ۰/۷۹ و از طریق همسانی درونی با روش آلفا برابر ۰/۸۱ محاسبه گردید.

بررسی و شناسایی عوامل مؤثر بر پیشرفت تمصیلی دانش آموزان.....

فرم جمع آوری نمرات دانش آموزان: از دفتر کل نمرات دبیرستان استخراج گردید.

اجرای پژوهش، پس از دریافت معرفی نامه از شورای تحقیقات استان و مناطق مربوطه و مراجعه به دبیرستانهای انتخاب شده و انتخاب دو کلاس از هر پایه و انتخاب ۲۰ نفر به طور تصادفی از هر کلاس در صورت وجود سالن امتحانات در سالن مذکور و در غیر اینصورت برای هر کلاس پرسشنامه‌ها به طور جداگانه اجرا می‌شد.

تجزیه و تحلیل داده‌های حاصل از پرسشنامه‌ها در دو سطح توصیفی و استنباطی انجام گرفت. در سطح توصیفی از توزیع فراوانی، درصدها، نمودارها، شاخصهای گرایش مرکزی و پراکندگی محاسبه شد و در سطح استنباطی از روش همبستگی، آزمون t برای مقایسه میانگینها، تجزیه و تحلیل واریانس، آزمونهای تعقیبی مناسب و تحلیل رگرسیون چند متغیره به منظور بررسی میزان تأثیر هر یک از عوامل و مجموعه عوامل بر پیشرفت تحصیل استفاده شد.

یافته‌های پژوهش

در این پژوهش جمعاً ۱۴ فرضیه تدوین شده بود که ۱۳ فرضیه آن از طریق جدول یک که در زیر ارائه شده است، قابل بررسی است و یک مورد از آن جداگانه شرح داده می‌شود.

فصلنامه پژوهش‌های تربیتی

جدول ۱- محاسبه همبستگی بین پیشرفت تحصیلی با خرده آزمون های مورد استفاده در پژوهش

معناداری سطح	پیشرفت تحصیلی (معدل)	متغیر	آزمونها
۰/۰۰۰	- ۰/۱۴		۱- اضطراب سنج زانک
۰/۰۰۴	۰/۱۴		۲- انگیزه پیشرفت زارع
۰/۰۰۰	-۰/۰۸		۳- کنترل درونی - بیرونی راتر
۰/۰۰۰	۰/۱۷		۴- عزت نفس کوپر اسمیت
۰/۰۰۰	۰/۱۰		۵- فضای روانی - عاطفی خانواده
۰/۰۰۰	۰/۱۷		۶- نگرش والدین نسبت به تحصیل فرزندان
۰/۰۰۰	۰/۲۰		۷- نگرش دانش آموزان نسبت به تحصیل
۰/۰۰۷	۰/۰۷		۸- نگرش دانش آموزان نسبت به امتحان
۰/۲۵۰	-۰/۰۲		۹- نگرش دانش آموزان نسبت به معلم
۰/۰۰۰	۰/۱۲		۱۰- آگاهی دانش آموزان از راهبردهای یادگیری و مطالعه
۰/۴۳۹	۰/۰۰۴		۱۱- درک دانش آموزان از رشد و اهمیت تحصیلات در جامعه
۰/۰۰۰	۰/۱۲		۱۲- درک دانش آموزان از تأثیر تحصیلات بر روابط و پایگاه اجتماعی
۰/۰۰۲	۰/۰۸		۱۳- درک دانش آموزان از تأثیر تحصیلات بر اشتغال و زندگی آینده
۰/۰۰۰	۰/۱۷		۱۴- کل (تأثیر مجموع خرده آزمونهای ۵ لغایت ۱۳)

بین هر یک از موضوع های ذکر شده در جدول فوق از شماره ۱ تا ۱۳ و پیشرفت تحصیلی فرضیه جداگانه ای مطرح شده بود که با توجه به جدول شماره ۱ فرضیه ۹ و ۱۱ یعنی بین نگرش دانش آموز نسبت به معلم و درک دانش آموز از رشد و اهمیت تحصیلات در جامعه با پیشرفت تحصیلی رابطه معناداری وجود ندارد ولی در بقیه موارد رابطه معنادار وجود دارد که در مورد فرضیه ۱ و ۳ رابطه منفی و در بقیه موارد مثبت است.

تنها فرضیه مطرح نشده در جدول ۱ فرضیه ۱۴ به شرح زیر بود:

بین پایگاه اقتصادی - اجتماعی خانواده و پیشرفت تحصیلی دانش

آموزان رابطه وجود دارد. به دلیل مستقل بودن سؤالیهای مربوط به این فرضیه، پژوهشگر ابتدا برای هر یک از سوال ها فرضیه جداگانه تدوین و تحت عنوان

بررسی و شناسایی عوامل مؤثر بر پیشرفت تحصیلی دانش آموزان.....

فرضیه های فرعی مورد بررسی قرار داد.

در فرضیه فرعی ۱ بین تحصیلات پدران و پیشرفت تحصیلی فرزندان با استفاده از آزمون واریانس یکطرفه تفاوت معنادار بود و آزمون تعقیبی توکی تفاوت را در بین همه گروهها نشان داد و به طور کلی تحصیلات پدر با پیشرفت تحصیلی فرزند رابطه مستقیم داشت.

در فرضیه فرعی ۲ بین تحصیلات مادر و پیشرفت تحصیلی فرزندان نیز نتیجه مشابه تحصیلات پدر حاصل شد.

در فرضیه فرعی ۳ بین درآمد خانواده و پیشرفت تحصیلی فرزندان تا درآمد ۳۰۰ هزار تومان در ماه تفاوت معنادار بود یعنی هر چه درآمد بیشتر می شد پیشرفت تحصیلی نیز بهتر بود ولی با درآمدهای بالاتر تفاوت معنادار نبود.

فرضیه فرعی ۴ مربوط به نوع مسکن و فرضیه فرعی ۵ مربوط به تفاوت معنادار بین امکانات رفاهی خانواده و پیشرفت تحصیلی دانش آموزان بود که نتیجه در جدول ۲ ارائه داده شده است.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

فصلنامه پژوهش‌های تربیتی

جدول ۲- آزمون t برای تفاوت معناداری بین استفاده کنندگان و عدم استفاده کنندگان از امکانات رفاهی با مسکن و پیشرفت تحصیلی

شاخص امکانات	نوع استفاده	میانگین	انحراف معیار	تعداد	مقدار T	سطح معناداری
شنا	دارد	۱۶/۲۵	۲/۱۱	۳۷۶	۶/۲۶	۰/۰۰۰
	ندارد	۱۵/۴۳	۲/۰۷	۸۲۰		
کلاسهای هنری	دارد	۱۶/۳۴	۲/۰۸	۳۱۰	۶/۳۸	۰/۰۰۰
	ندارد	۱۵/۴۷	۲/۰۸	۸۸۷		
کلاس های تقویتی	دارد	۱۶/۴۴	۲/۰۴	۴۱۳	۹/۲۳	۰/۰۰۰
	ندارد	۱۵/۳۰	۲/۰۵	۷۸۴		
اسکی و اسکیت	دارد	۱۶/۳۹	۲/۱۳	۱۳۲	۳/۹۸	۰/۰۰۰
	ندارد	۱۵/۶۱	۲/۱۰	۱۰۶۵		
تلفن همراه	دارد	۱۶/۰۵	۱/۲	۲۰۵	۲/۷۵	۰/۰۰۸
	ندارد	۱۵/۶۲	۲/۱۳	۹۹۲		
رایانه	دارد	۱۶/۲۳	۲/۱۱	۵۶۰	۸/۰۶	۰/۰۰۰
	ندارد	۱۵/۲۱	۲/۰۰	۶۳۷		
دوچرخه	دارد	۱۶/۱۶	۲/۱۳	۵۹۶	۷/۷۷	۰/۰۰۰
	ندارد	۱۵/۲۲	۲/۰۰	۶۰۱		
مسکن	مالک(دارد)	۱۵/۷۷	۲/۱۰	۹۰۲	۲/۳	۰/۰۲
	مستاجر(ندارد)	۱۵/۴	۲/۱۷	۲۹۲		

با توجه به مندرجات جدول ۲ در تمام موارد تفاوت معنادار و داشتن امکانات رفاهی در پیشرفت تحصیلی دانش آموزان مؤثر است.

در پژوهش حاضر علاوه بر بررسی فرضیه ها، سوالی که برای پژوهشگر مطرح بود، این است که کدامیک از متغیرهای به کار رفته در پژوهش توانایی پیش بینی پیشرفت تحصیلی را دارد برای پاسخگویی به این سؤال از شیوه رگرسیون چند متغیره استفاده شده است.

تحلیل رگرسیون بین متغیرهای پیش بین با متغیر ملاک (پیشرفت

بررسی و شناسایی عوامل مؤثر بر پیشرفت تحصیلی دانش آموزان.....
 تحصیلی) نشان داد که در ۴ مورد F محاسبه شده از F جدول در سطح یک درصد بزرگتر است و بین ۴ متغیر با پیشرفت تحصیلی رابطه وجود دارد که در جدول ۳- نشان داده شده است.

جدول ۳- متغیرهای وارد شده در معادله خط رگرسیون در مرحله چهارم

متغیر پیش بینی	ضریب B	ضریب بتا	نسبت T	دار T سطح معنی	ضریب تعیین	خطای استاندارد برآورد	ضریب همبستگی
نگرش دانش آموز به تحصیل	۰/۰۱۹	۰/۱۵۶	۴/۸۳	۰/۰۰۰	۰/۰۴۳	۴/۱۱ E-۰۳	۰/۲۰۹
نگرش والدین نسبت به تحصیل	۰/۰۱۵	۰/۰۹۷	۳/۰۴	۰/۰۰۲	۰/۰۵۷	۴/۷۷ E-۰۳	۰/۲۳۸
عزت نفس	۰/۰۱۴۰	۰/۰۹۷	۳/۰۴	۰/۰۰۲	۰/۰۶۴	۴/۴۹ E-۰۰	۰/۲۵۲
نگرش دانش آموز نسبت به معلم	۰/۰۱۰۳	-۰/۰۰۷	-۲/۳۸	۰/۰۱۷۶	۰/۰۶۸	۴/۳۵ E-۰۳	۰/۲۶

باتوجه به جدول بالا سه متغیر اول ارتباط مثبتی با پیشرفت تحصیلی دارد ولی نگرش دانش آموز نسبت به معلم ارتباط معکوس با پیشرفت تحصیلی نشان می دهد.

بحث و نتیجه گیری

هدف پژوهش حاضر بررسی عوامل مؤثر بر پیشرفت تحصیلی دانش آموزان رشته های نظری بود. نتایج حاکی از آن است که بین پیشرفت تحصیلی با عزت نفس انگیزه پیشرفت، فضای روانی - عاطفی خانواده، تحصیلات پدر، تحصیلات مادر، درآمد خانواده، منزل مسکونی، امکانات رفاهی خانواده، نگرش والدین به تحصیل فرزندان، نگرش دانش آموز به تحصیل، نگرش دانش آموز به

فصلنامه پژوهش‌های تربیتی

امتحان، میزان آگاهی دانش آموزان از راهبردها یادگیری و مطالعه، درک دانش آموز از تأثیر تحصیلات بر اشتغال و زندگی آینده، درک دانش آموز از تأثیر تحصیلات بر پایگاه اجتماعی رابطه معنادار و مثبتی وجود دارد و بین پیشرفت تحصیلی با اضطراب و سبک اسناد بیرونی رابطه معنادار و منفی است یعنی هر چه اضطراب دانش آموز بیشتر باشد، پیشرفت تحصیلی او پایین تر است و همین رابطه با سبک اسناد بیرونی هم وجود دارد ولی برعکس دانش آموزانی که از سبک اسناد بیرونی استفاده می کنند پیشرفت تحصیلی بیشتری دارند، این یافته ها همسو با یافته‌های زیادی از جمله پژوهش‌های بیابانگرد (۱۳۷۰)، زارعی (۱۳۷۱)، بحرانی (۱۳۷۲)، ذوالفقاری (۱۳۷۴).

ورناصری (۱۳۷۵)، بیابانگرد (۱۳۷۶)، شعبان (۱۳۷۶)، کامکار (۱۳۷۶)، طالب‌زادگان (۱۳۷۸)، سلیمان نژاد (۱۳۷۹)، شاهسونند (۱۳۷۹)، کهن پور (۱۳۷۹)، کرمی (۱۳۸۱)، بوده است. بنابراین نتایج به دست آمده در این پژوهش با سوابق پژوهش‌های پیشین مطابقت دارد.

مهمترین محدودیت این پژوهش کمبود هزینه بود که امکان بررسی کلیه عوامل مؤثر در پیشرفت تحصیلی از جمله تأثیر هوش را که عامل مهم و تعیین کننده‌ای است فراهم نساخت امید است در تحقیقات بعدی این عامل و عامل‌های دیگر مدنظر قرار گیرد و هزینه پژوهش‌ها با توجه به حجم کار پرداخت شود.

پیشنهادات عملی برای دست اندرکاران آموزش و پرورش اعم از خانواده و مدرسه و جامعه این است که از ایجاد اضطراب در دانش آموزان خودداری کنند و در صورت وجود اضطراب از مراکز مشاور، جهت رفع اضطراب استفاده استفاده نمایند، نسبت به بالا بردن عزت نفس دانش آموزان اقدام نمایند، به دانش آموزان آموزش دهند که موفقیت خود را به علل درونی و پایدار اسناد دهند و شکست خود را به عوامل بیرونی یا درونی ناپایدار اسناد کنند. از طریق تشویق و تقویت و ایجاد رابطه بین مطالب آموخته شده و زندگی واقعی انگیزه پیشرفت را

===== بررسی و شناسایی عوامل مؤثر بر پیشرفت تحصیلی دانش آموزان.....

در دانش آموزان تقویت کنند. برای دانش آموزان محیطی آرام و فضای روانی-عاطفی مناسب برای تحصیل ایجاد کنند. آموزش و پرورش نسبت به بالا بردن سطح سواد و آگاهی والدین اقدام نماید. دولت از طبقه کم درآمد جامعه حمایت نماید. و در تهیه مسکن به آنها کمک کند، مدرسه در ایجاد نگرش مثبت نسبت به تحصیل در والدین اقدام اساسی مبذول دارد. جو تهدید کننده و خالی از مهر و محبت از کلاسها دور شود و دانش آموزان را از امتحان نترسانند، راهبردهای یادگیری و مطالعه به دانش آموزان داده شود و جامعه نسبت به تحصیل کرده و تحصیلات اهمیت و ارزش بیشتری قایل شود.

کتابنامه

- ۱- بحرانی، محمود (۱۳۷۲). بررسی رابطه انگیزش تحصیلی و عادات مطالعه گروهی از دانش آموزان متوسط شیراز. پایان نامه کارشناسی ارشد، روان شناسی تربیتی، دانشگاه شیراز.
- ۲- بیابانگرد، اسماعیل (۱۳۷۰). بررسی رابطه بین مفاهیم منبع کنترل، عزت نفس و پیشرفت تحصیلی پسران سال سوم دبیرستان های شهر تهران. پایان نامه کارشناسی ارشد روان شناسی تربیتی، دانشگاه علامه طباطبایی.
- ۳- بیابانگرد، اسماعیل (۱۳۷۶). روانشناسی نوجوانی. تهران: دفتر نشر فرهنگ اسلامی.
- ۴- حیدری، شعبان (۱۳۷۵). تأثیر اجرای ارزشیابی تکوینی بر افزایش پیشرفت تحصیلی دانش آموزان سال اول دبیرستان نظام جدید منطقه فریدون کنار. پایان نامه کارشناسی ارشد دانشگاه علامه طباطبایی.
- ۵- رشید، خسرو (۱۳۷۵). بررسی میزان اضطراب در افراد دارای لکنت زبان و مقایسه آن با افراد بدون لکنت زبان. پایان نامه کارشناسی ارشد، روانشناسی تربیتی، دانشگاه علامه طباطبایی.
- ۶- زارعی، طهمورث (۱۳۷۱). بررسی مقایسه ای پیشرفت تحصیلی در مدارس دو نوبته. پایان نامه کارشناسی ارشد دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران.
- ۷- دلاور، علی (۱۳۷۶). روش تحقیق پیشرفته. جزوه دوره دکتری روان شناسی تهران: دانشکده روان شناسی و علوم تربیتی دانشگاه علامه طباطبایی.
- ۸- ذولفقاری، علیرضا (۱۳۷۴). بررسی رابطه منبع کنترل و انگیزش پیشرفت با پیشرفت تحصیلی دانش آموزان سال دوم متوسط شهر تهران. پایان نامه کارشناسی ارشد دانشگاه آزاد اسلامی، واحد رودهن.
- ۹- سلیمان نژاد، اکبر (۱۳۷۹). بررسی رابطه منبع کنترل و خود تنظیمی با پیشرفت تحصیلی دانش آموزان. پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تربیت

بررسی و شناسایی عوامل مؤثر بر پیشرفت تحصیلی دانش آموزان.....

معلم.

۱۰- سیف، علی اکبر (۱۳۷۹). روش های یادگیری و مطالعه. (چاپ دوم)، تهران: نشر آگاه.

۱۱- سیف، علی اکبر (۱۳۸۰). روان شناسی پرورشی. (ویرایش ۵) - تهران: نشر آگاه.

۱۲- شاهسون، سودابه (۱۳۷۹). بررسی علل کاهش انگیزه تحصیلی دانش آموزان دوره متوسطه، شورای تحقیقات آموزش و پرورش استان اصفهان.

۱۳- طالب زادگان، میترا (۱۳۷۸). بررسی عوامل مؤثر در پیشرفت تحصیلی دانش آموزان موفق. شورای تحقیقات آموزش و پرورش استان خوزستان.

۱۴- کامکار، شیده (۱۳۷۶). بررسی عوامل مؤثر بر پیشرفت تحصیلی درس ریاضی و ارائه الگوی مناسب برای تحلیل عوامل. پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه علامه طباطبایی.

۱۵- کرمی، ابوالفضل (۱۳۸۱). « تدوین ابزار سنجش راهبردهای یادگیری و مطالعه و تعیین رابطه این راهبردها با پیشرفت تحصیلی دانش آموزان متوسطه تهران. پایان نامه دکتری روان شناسی، دانشگاه علامه طباطبایی.

۱۶- کهن پور، مهران (۱۳۷۹). تأثیر وضعیت اقتصادی و سواد والدین در پیشرفت تحصیلی دانش آموزان دبیرستان های منطقه ده تهران. شورای تحقیقات سازمان آموزش و پرورش شهر تهران.

۱۷- نورا... علیرضا (۱۳۷۴). رابطه اضطراب امتحان و عزت نفس با پیشرفت تحصیلی. پایان نامه کارشناسی ارشد دانشگاه آزاد واحد رودهن.

۱۸- ورناصری حشمت (۱۳۷۵). بررسی رابطه بین عزت نفس، خلاقیت، جایگاه مهار و خودپایی با عملکرد تحصیلی دانش آموزان. شورای تحقیقات آموزش و پرورش استان خوزستان.

19-Psychology and Education (2002). Susan Bentham , Routldge.